



կրթութեանը ու ուսմանը համար ծախքը ըլլայ : Ըսեցաւ թէ խաւանային նիւթական քաջաւերու թիւններ տրեցան , ու մեծամեծ նպատակաւորաց գործողութիւններ ըլլալու են . այսու ամենայնիւ կը տեսնանք որ կառավարութիւնը գաղթական ժողովուրդներուն աւելի մարդասիրութիւն կը ցուցնէ , ու Երևանեան Հնդկաստանի վրայ աւելի խնամք ու նի քան թէ խաւանային :

«Աս երկրին դատաւարական պաշտօնատարներու ընտրութիւնը խիստ գէշ խորհրդով եղաւ . ու աւանդ մէջը երբ Եւրոպայի պէս մարդ մը պատահեցաւ , որն որ հասարակ կանոնէն դուրս կրնար սեպուիլ , ասիկա պարտաւորեցաւ ետ քաշուիլ իր սկզբունքները վտանգի մէջ չի ձգելու : ու իր խրդձմանքը չի վնասելու համար : Կրկարծուի թէ մեծ բան ըրին խաւանայիններուն , անոնց տղային նշանին համար եղած առաջարկութիւնը ընդունելով . բայց եթէ աս կերպով միայն խաւանային հետ հաշտութիւն ընել միտքերնէդ կայնի : շատ կը խախտէ որովհետեւ ասանկ միջոցները անշուշտ բաւական չեն խաղաղութիւնը հաստատելու համար : Երբեք իրենց մէջ :

Թէպէտեւ Գաղղիայի ու Վենիզիայի ճէրութեանց մէջը մաքսի միաւորութեանը համար եղած առաջարկութիւնը մէկ կողմ փնտրած է հիմնայ . այսու ամենայնիւ Եւրոպայի խորհրդարանը կտանձնէ թէ չըլլայ որ ետքը նորէն գործքի գնէ Լուզին աս առաջարկութիւնը , որով ժամանակէ մը ետեւ աս բանը յիշեալ երկու ճէրութեան մէջ քաղաքական միութեան ալ առիթ կը ըլլայ :

Լոյր համար Պրուսիան զանգուածային զինուորներ տրուեցաւ , որպէս զի Վենիզիայի խորհրդարանին միտքը ձգէ 1831 ին եղած դաշնադրութեան ան յօդուածները , ուր տեղ յայտնապէս գրուած է որ Սոնա , Սլոնի , Լիթ , Ֆիլիքսբուրգի ու Վարիշնիկուրի բոլոր բերքերը փոխանցուին : Եւրոպայի տէրութիւնը կը պահանջէ հիմայ աս հինգ բերքին քանդակելը :

Ապանիայի վերջին զիպուածներուն պատճառով

Մանաւանդ հայոց պատմութեանց մէջ զանազան հիւանդութիւններու համար , որ ժամանակ ժամանակ պատահեցան , ու զանոնք բժշկելու կերպին վրայ շատ յիշատակութիւններ կը գտնենք : Պակաս չեն նաեւ աս բանիս վրայ մեզի կանոններ աւանդող պատմաբաններ , որոնցմէ խիստ հռչակաւոր եղողները , ու անոնց աշխատասիրութիւնները ծանօթ եղածը հայոց ազգին մէջ , ասոնք են որոնց վրայ հիմայ պիտի խօսիմ :

Միջոցաւ , թէպէտեւ հայալոյս չէր , սակայն առաջինը եղաւ որ Հայաստանի մէջ գրով կանոններ աւանդեց բժշկականութեան վրայ : Իր շինած գրքին անունն է , Հաղապս գաղտնեաց ցառոց : Եւ թագաւորին մասնաւոր կերպով մը բժշկական արհեստին սիրող ըլլալը , Պլինիոսի ալ կը վկայէ , ու կըսէ թէ բարեբանացի մատենագիր մը բժշկականութեան վրայ գիրք մը խրկեր է անոր , ու Համամ ալ կը յիշատակէ թէ Միջոցաւ պալատին մէջ երկու ճարտար բժիշկներ կը գտնուէին Տիմոթէոս ու Տրիփոն : Հռչակաւոր է Միջոցաւ թիւրակեղ ( թիւրեաք ) , որ աս անունով մինչեւ հիմայ կը ծանօցուի : Եւսիկա Պլինիոսին 2) ըսածին նայելով , շատ բոյսի բաղադրած գեղ մը եղաւ , որ յիշեալ Միջոցաւ պալատին մէջ

կառավարութիւնը պարտաւորեցաւ , Գաղղիայի օրինակին հետեւելով , քանի մը քրտերազմական նաւեր խրկել ան ծովերէնքները , որպէս զի պէտք եղած ժամանակը անգղիացի հպատակները պաշտպանեն :

### ԳԱՂԴԻԱ

Հասարակութեան ուղղութիւնը միշտ Սպանիայի ապստամբութեան դարձուածքներուն վրայ է . ուր տեղ խաւանային օրէ օր կը շատնայ ու ապստամբները զօրանալու վրայ են : Ըսանկ ծանր պարագաներու մէջ Գաղղիայ կառավարութիւնը արժան համարեցաւ հարկաւոր եղած միջոցները գործքի գնէ Լուզինիայի տէրութեան մէջ գտնուած իր հպատակներուն պաշտպանութիւն ընելու համար , թէ որ հարկը կը պահանջէ : Թէպէտեւ հասարակութեան մէկ մասը քանի մը հակառակորդ օրադրներու միջոցով կը ստանան որ պէտք է եւս յարկ մեծ նաւերէ բաղկացեալ նաւատորմի մը խրկելու ան ծովերէնքները , բայց խորհրդարանը անոնց ձայնին ականջ չի դնելով բաւական համարեցաւ հրաման տալ , որ քանի մը պատերազմական թիւթեւ նաւեր ու շոգենաւեր պատրաստուին ու երթան հոն Գաղղիական զբոշակը պաշտպանելու համար , որոնց պատուէր տրուեցան նաեւ անտարբերութեամբ ընդունել նաւերուն մէջ բոլոր սպանիացիները , որոնք դժբաղդ պարագաներէ հարկադրելով ապստամբութեան մը խնդրելու կը ըլլան :

Յունիս 19 ին եղած տեփութեանը ժողովքին մէջը Յունաստանի թշուառ վիճակին վրայ օք զըրոյցներ եղան ու շատ հակառակութիւններէն ու վեճերէն ետքը , արտաքին գործոց պաշտօնատար մօսիւ Կիզոն վերջացուց իր խօսքը , յայտնելով նոյն ժողովքին թէ Գաղղիայ կառավարութիւնը շարունակելու է միշտ իր մարդասիրական օգնութիւնը ընել Յունաստանի ու անոր աղէկութեանը համար մտերմաբար ու ուղղու միջոցներով հոգ պիտի տանի : Եւ յայտարարութիւնը մեծ զգացում մը պատճառեց

Պոմպէոս անուն բժիշկ մը շինեց է յատկապէս թագաւորը դարմանելու համար , ուսկի ետքը թեթալէս անունը առաւ :

Իններորդ դարուն մէջ Յովհաննէս անուն բժիշկ մը ծաղկեցաւ , որ ուրիշ լեզուներէ մանաւանդ պարսկերէնէն թարգմանեց քանի մը բժշկական գրքեր : Հիմայ չի կոյ առ գրքերուն ոչ բնագիրը ե ոչ թարգմանութիւնը :

Երեւելի եղաւ երկրորդականորդ դարուն մէջ Միթար բժիշկը հերացի , որ խիստ սիրող էր ուսմանցու գիտութեանց : Լոյր նուիրեց սուրբ Աբրահմ կայսերին երկու հատ համառօտ քերթուածներ : Ըսոնց մէկուն տըներուն զլեւադիր տառերը աս բառերը կը յօդեն . Միթար բժիշկ ընկալ ի Ներիս : 1184 ին բժշկականութեան վրայ գիրք մը շինեց Միթար , ու Գրիգոր ի կաթողիկոսին նուիրեց , աս գրքին անունը դրաւ . Միթարութիւն ի տեղս , ըսելով . « Ըսանկ հաճելի եղաւ ինծի անուանել իմ գիրքս , որպէս զի բժիշկները ու հիւանդներն ալ կա » « Դող ըլլան օգուտ մը քաղել ասկէ . հիւանդները բժշկութիւն գտնելով , ու բժիշկներն ալ կրթուելով » : Միթարայ գիրքը շատ երեւելի է , ինչու որ արաբացոյց , յունաց ու պարսից խիստ հռչակաւոր բժշկական գրքերէ քաղած է :

Տասնըհինգերորդ դարուն մէջ մեծ անուն ստացաւ

ժողովքին մէջը : Երդէն եկամտից պաշտօնատարին հրաման տրուեցաւ որ 527,241 Փռանք տրուել յու նոյն կառավարութեանը թէ որ հարկաւորութիւն կուենայ իր պարտքին մէկ մասը ու վեց ամսական տոկար վճարելու համար , որուն սխալմանով 1843 մայիս 1 ին էր :

Լուի Ֆիլիպի գաղղիացոյ թագաւորին տղան ( ) մարի դուքսը յունիս 23 ին փարիզ հասաւ ճէլ զայնրէն՝ Մարտիկայի ճամբով :

### ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ըթէք , 8 Յունիս :

Թէ կառավարութիւնը և թէ հասարակութիւնը միշտ մոտամտեցութեան ու երկիւղի մէջ են աս երկրի թշուառ վիճակին համար , ուր տեղ ստակի պակասութենէ առաջ եկած նեղութիւնները ու զրկաւորութիւնները օրէ օր կը շատնան , թէպէտեւ կառավարութիւնը ձեռքէն եկածին չափ տնտեսական միջոցները գործքի կը դնէ :

Գաղղիայ շոգենաւին մեկնէլէն առաջ խորհուրդ մը եղաւ տէրութեան ծախքերը քիչ ջրնելուն վրայ օք ուր տեղ ներկայ էին պաշտպան իրեք մեծ տէրութեանց փոխանորդները , ու մօսիւ Կիզոն արտաքին գործոց պաշտօնատարը : Եւ ծախքերուն վրայ ըլլալու խնայողութիւնը ( երօծմիս ) պէտք է որ կամայ ականայ 2,500,000 տրախմի հասնի ,

Եւ անգամ կառավարութիւնը 500,000 տրախմի խրկեց գաղղիայի շոգենաւով մօսիւ Սօլզելիտին , անորմէ փոխ առնուած ստակին ու տոկոսին մէկ մասը վճարելու համար :

### ՊԱՆԱՊԱՆ ԵՄԻՔԻՔ

Օմիւնիս , 23 Յունիս :

Տեղոյս քարանդինայի կառավարիչ Լատտ Է ֆէնտիին պաշտօնը Լամիք պէյին յանձնուելու է բարձրագոյն հրամանով , որն որ մօտ օրերս կը պատուի Կոստանդնուպօլիսէն :

Լիւթօլմիս բժիշկը , որ 1476 ին գիրք մը հրատարակեց ընդհանուր բժշկականութեան վրայ , անուանեալ Լիւթիտայ անուամբ : Եւ գիրքը երկու մեծ հատորէ միտաւ , որոնց առջինին մէջ բժշկականութեան սկզբնաւորութեանը վրայ նախաշարի մը գրեւէն ետքը , կըսկի խօսիլ մարդակազմութեան , հիւանդութեանց , առողջութեան պահպանութեան , ու ապաքինութեան վրայ օք 1) . աս վերջինը երկու մասն կը բաժնէ , առջինին մէջ կը խօսի ան զեղերուն վրայ օք որոնք տաքէն պատճառած հիւանդութիւններուն կօգնեն , իսկ երկրորդին մէջ ցրտէն առաջ եկած հիւանդութիւններուն օգնող զեղերը կը նշանակէ : Երկրորդ հատորը երկար բառ գիրք մըն է առջինին մէջ գրած բոլոր բժշկական նիւթերուն , որոնք մէջը կը խօսի նաեւ երկու ճառի բաժնելով , բնութեան վրայ ու քանի մը կերակուրներու պատրաստութեանը համար , որոնք կրնան երբեմն սնունդ տալ մարդու ու երբեմն ալ վնասել : Բուլմիսի աշխատասիրութիւնը լեցուն է խիստ երեւելի արաբացի , ասորի , յոյն ու հայ բժիշկներուն վկայութիւններով , ու իրաւ որ արժանի էր աս գիրքը աղոթ թարգմանութեամբ ծանօթ ըլլալ նաեւ Լիւթօլմիս լուսաւորեալ ազգերուն :

Եւստիք ամենքն ալ բժշկականութեան մէջմէկ մասերն են :

—Ամբիգայի Ֆրեկաթը Ք.Օնկրէս ըսեալ, ան  
յո՞ւմ շաբաթ (Թրեքտէն հասաւ հոս :

—Երկուշաբթի օրը Լեֆթերիւրը գաղղիական  
կրկնայարկ նաւը Լափուադէ շոգենաւով (որն որ կը  
քաշէր զանիկա) : մեկնեցան, ասկէ Միջերկրական  
ծովը պտոյտ մը ընելու համար :

—Ստակերուն արժողութեանց բարեկարգու  
թեան վրայօք Կոստանդնուպոլէն եկած հրովար  
տակը երեքշաբթի օրը տեղւոյս կառավարչին պալա  
տը կարգադրեցաւ . ուր տեղ ներկայ էին բաղաբիւ  
երեւելները ու բոլոր հիւպատոսներուն թարգման  
ները : Կոյն օրէն ի վեր սաստիկ զգուշութիւն կը  
լայ կառավարութեանը կողմանէ որ չըլլայ թէ մէկը  
արքունական հրամանին դէմ արգելալ ստակները  
աւելնէ տայ, կամ միւս գործածել ստակները աւելի  
գիներով անցնին :

—Լեֆթերիւրայէն կը գրեն : «Վ» օտ օրերս կը  
պատուի հոս մեծաշուք հայազգի Երթին պէյը . որն  
որ ինչպէս յայտնի է Գարեգ ու Լոմուս գոյցի էր  
երկար ու հարկաւոր պաշտօն մը կատարելու համար  
բարձրագոյն փոխարքային կողմանէ :

Յունիս 22 ին հատեան աղմուկեան հարուածին  
Գարեգին աղային ուսմանց հարցաքննութիւնը կա  
տարելու է Գարեգի, մօսիւ Շիլէ համթիւն ու  
սուսնարանին մէջ . որն որ Գաղղիոյ Թագաւորա  
կան ճիւղարանին պաշտօնատար է (օֆիսիէլ) ու  
Միւնխայ Ինկերութեան ալ խորհրդական անդամ  
Լս ժողովքին մէջը ներկայ գտնուելու էն շատ երե  
ւելի անձինք . առաջին թարգմանը օսմանեան դէս  
պնատան, մօսիւ Դուռնէն առաջին թարգմա  
նը գաղղիացեայ Թագաւորին, Մէն Լուի արքայա  
կան դպրոցին վարժապետները : ու քանի մը գաղ  
ղացի երեւելի եկեղեցականներ : Հարցաքննութիւն  
սկըսելէն առաջ մօսիւ Դիլէ համթիւ հետեւալ  
ճառը կարդացիւ է :

«Լեփուսմեծար պարոնայք :

«Երեւեք ինձի կողմէմ որ քանի մը խօսք զը  
րուցեմ աս արժանաւոր ընկերութեանը մէջ,  
որն որ ժողովուրդ է հոս տեղս իմ ամենասիրելի աշա  
կերտիս ուսումնական յառաջադիմութիւնը տեսնե  
լու համար :

«Կրկնողրեմ միայն ձեզմէ որ բարեհաճիք աղէկ  
միտք դնելու աս մեր ժողովքին նախառակին, ու աս  
քանիս համար յատկապէս կուղղեմ իմ խօսքս աղ  
նուական հարուածին Գարեգին աղային : Ինչու  
համար, սիրելի զաւակս, աս պարոնները քու գեր  
ազնիւ հայրը ու աս պատուաւոր անձինքները հոս  
տեղս հաւաքուած են . կը փութամ ըսել քեզի թէ  
անոնց ղիտաւորութիւնը ուրիշ բան չէ՛ բայց միայն  
ղիտութեան մեծ ու կարեւոր բան ըլլալը սաղա  
յոցանելու քեզի : Հիմայ ասոնք քու աշխատու  
թեանդ պտուղը քեզմէ կը ինքզինքն տեսնել, ու մե  
զի հետ մէկ տեղ, քու արժանապատիւ ու գերյար  
գաց Զօրդ յայտնի ընել քու յառաջադիմութիւն  
ներդ : Ե՛ւ զոն սիրելիդ իմ, մի՛ վհատիր, ա  
նոնց բարեսիրտութեանը վրայ վստահութիւն ունե  
ցիւր . աղէկ գիտեն անոնք որ հաղիւ թէ վեց ամիս  
կայ հայրենիքէդ ելլելու ու ան հեռաւոր երկրին մէջ  
սիրական մայրդ ձգել, որ գիշեր ցորեկ Կոստան  
դընուպոլսոյ նեղուցին մօտ՝ կողակէ զ՝ստուած  
պաշտպանել ու պահել քեզի անանկ մասնաւոր իւր

նամքով մը, ինչպէս որ մէկ բարեսիրտ մայր մը կը  
նոյ բարեմաղթել իր ամենասիրելի անուշակ զաւկին  
համար : Ես պարոնները գիտեն թէ երեսասարդ  
տղաքը որքան ներողամտութեան ու քաջաւորու  
թեան պէտք ունին : Վերջապէս անոնք քու ազնիւ  
հօրդ ու իմ բարեկամներս են : Մի՛ վախնար, այլ  
յողթէ քու կամքիդ, կամքն է ամենալոյսաւոր կա  
րողութիւնը : Ե՛ս այս է պատճառը որ գիտութիւ  
նը ի լաւութիւն կը թելուէ գլխաւորիկ . վստահ թէ  
որ գիտութիւնը անոնց միտքը լուսաւորելով սրտեր  
նուն մէջ ալ հպարտութիւն ձգելու ու կամքերնին  
աւելելու ըլլայ նէ, ախտո՛ւս անոնց : Իսկ զոն սիրե  
լի հարուածին ցուցուր այսօր քու բարի կամքովդ  
ամէն մէկ օրուան ըրած յառաջադիմութիւններդ ու  
թէ որ յիշողութիւնդ քեզ պատրելու ըլլայ նէ ջանք  
ըրէ շփոթութեան մէջ չնստա : ու լաւագոյն պա  
տասխան մը տալով, առջի մտացածը միտքդ քե  
րած ըլլաւ : Կուր աս ուսման անձնատուր ըլլալովդ  
քու առատասիրտ ընտանեացդ ազնուական գիտաւո  
րութեանը հազանգութիւն ցուցուցած եղար . զոն  
Լոմուսաճային Լախանամութեան գաղտնի խոր  
հուրդները կատարեցիր, որ կը լոյս զգեց արժանա  
պէս ծառայութիւն ընելու քու Վհատիւն ու սուս  
տաղութ թագաւորիդ, որն որ իր օգոստոսիւս հօ  
րը օրինակին հետեւելով կը պաշտպանէ ղիտուն ան  
ձինքը, ու աս վարմունքով քու հայրենեացդ ալ  
պատիւ պիտո՛ր ընես : Բայց սիրելի տղաս, նորէն  
կուղեմ ըսել քեզի ասիկա ու պիտո՛ր կը ինքեմ միշտ  
քանի որ պէտք ըլլայ նէ, որպէս զի աղէկ մը հա  
մուղեմ քեզ անոր վրայ : Զգո՛յշ կեցիր մեր բարե  
կըթութեան սուտ շնորհներուն վրայ, վստահ քու  
սիրելի հայրենիքդ փալիւսցող լոյս տանելու տեղը  
չըլլայ որ լափիւղող կը սկսի զաւնաս հոն :

«Բարեկըթութիւն ըսածնիս, գիտութիւնն է խո  
հեմութեան հետ, տաղանդ առաքնութեան հետ,  
արժանաւորութիւն կրօնքին հետ, մէկ խօսքով  
բարեկըթութիւն ըսածնիս աստուածային գիտու  
թիւնն է, մեծ, բարի, գեղեցիկ, սիրելի, որ աս  
աշխարհքիս երջանկութիւնը կուտայ մեզի բա  
րեգործութիւն ընելովնիս, ու արժանի կընէ անդի  
աշխարհքին մէջ ալ ան յաւիտեական երջանկու  
թեանը որ արդարեան համար պատրաստուած է :

Ես ճառէն ետքը հարցաքննութիւնը սկսեցին  
հետեւեալ գիտութեանց վրայ . վերլուծութիւն քե  
րականական և տրամաբանական գաղղիարէն լեզուի :  
Գաղղիարէն գրականութիւն տեսական և գործ  
նական :

Թուաբանութիւն գործնական և տրամաբանական :  
Երկրաչափութիւն, երկրաչափութիւն, պատ  
մութիւն, ուրուագրութիւն և բարոյական դաստիա  
րակութիւն :

Ես ամէն գիտութեանց վրայ զատ զատ հարց  
մունքներ ըրին, որոնց խիստ ճշգրութեամբ ու ղիւ  
րութեամբ պատասխանեց յիշեալ հարուածին Գա  
րեգին աղան, որուն քիչ ատենէն մէջ այսքան յա  
ռաջադիմութեանը վրայ խիստ գոհ ըլլալով ներկայ  
գտնուող բոլոր երեւելի անձինքը իրենց խնդակցու  
թիւնը ու բարեմաղթութիւնը յայտնեցին անոր մե  
ծապատիւ Զօրը, արքունի վառօդապետ հատեան  
հովհաննէս աղային . որուն ազնուական սիրտը ան  
պատմելի ուրախութեամբ և միջիթարութեամբ լե  
ցուեցաւ տեսնելով որ իր սիրելի զաւկին վրայ ու  
նեցած յոյսերը ընդունայն չեն ելլար :

—Դուռնալ տը Լա Էն ըսեալ օրագիրը կը ծա  
նուցանէ, թէ Ֆրէստինկի նաւահանգստէն մօտեւոր  
պիտի ելլայ հոլանտացի նաւատորմի մը Միջերկ  
րական ծովը պտրտելու համար, ու խիստ հաւա  
նական է որ ինչուան Երեւելի ծովը կը թայ : Ես  
նաւատորմիդ, որն որ հոլանտայի բարձրագոյն  
Հենրիկոս արքայազուն իշխանին հրամանատարու  
թեան տակն է, պիտի բաղկանայ Դադեն, Մամոր ու  
Սին Ֆրէկադներէն . Գաղղի ու Պոթէս գործէդ  
ներէն . Գիւ, Հաէ ու Լիքս պրիքներէն . Պրօմօ ու  
Սկրպերիս շոգենաւերէն :

Դուռնալ տը Հալը օրագրութեան մէջ կը կար  
գացուի :

«Միացեալ Լահանագոյ ու մեր քաղքի մէջ եղած  
հաղորդակցութիւնները օրէ օր ալ աւելի արագու  
թեամբ կը լան : Երբեք շոգենաւով ճամբորդ մը  
Լիվրիուլ հասաւ, որ Պոտլենէն ելեր էր յունիս 4  
ին իրիկունս դէմ, ու 16 ին աւտու Լիվրիուլ էր  
ու աս աւտու 18 ին Հալը հասաւ . իր ճամբորդու  
թիւնը Միացեալ Լահաններէն Գաղղիա տանը  
իրեք ու կէս օրուան մէջ ընելով » :

—Հողին ընդհանուր գործածութիւնը իբր շար  
ժիչ գործիւն մարդիկին սեւին բաղմանաւուն  
հաւասար կուգայ : Հողիով զարձող մեքենաները  
անշուշտ միլիոնաւոր մարդիկներու գործքը կը կա  
տարեն : Պար անգղիացին հաստատեց ճիշդ հաշիւ  
ներով, որոնք մօտեւոր Պիլմէնկհամի մէջ եղած ժո  
ղովքին ներկայացուց, թէ 1792 ին՝ մինչև ան ա  
տուր չենուած մեքենաները 10 միլիոն մարդու գործ  
քը կընէին, 1827 ին՝ 200 միլիոնի, ու 1833 ին՝ 400  
միլիոն մարդու գործ կը կատարէին . որով կը հետեւի  
թէ երկրագունտին վրայ գտնուած ժողովրդոց կէսին  
ընելու գործքը կը կատարեն շոգեշարժ մեքենաները :  
Եւ առաջ կարժաւները (էլեմիա) 50 պտոյտ կընէին  
մէկ վայրկեանին մէջ, հիմայ 8000 պտոյտ կընեն  
նոյնչափ ժամանակի մէջ վերջին հարած մեքենա  
ներով : Մէնջեսթէր մանելու գործատուն մը կայ որ  
136:000 կարժաւներով կաշխատի, ու շաբաթը 1,  
200:000 անգղիական մըն բամպակ թել կը ընէն :  
Իւր Լէիլք քաղաքը (Վլեն անունով մէկը կայ որ  
իր 2500 բանուորներով՝ օրը այնչափ երկայնութեամբ  
բամպակ թել կը հանէ, որչափ բաւական է երկուք  
ու կէս անգամ երկրագունտին վրայ փաթտուելու :

—Դամասկոնէն կը գրեն : «Բարեկընէն (Պաղտատէն)  
հոս գալու կտրուանը իր սահմանաւ ժամանակէն  
շատ ու շալու, որովհետեւ Լոսրեստանի անապատին  
ճամբան Պիտուրիները ասորեստանի լեռներ կընեն  
եղեր . ուստի ուրիշ երկան ճամբորդութիւն ընելով  
անվնաս հասաւ :

«Յիշեալ կարսւանը 2528 ուղտի բեռերով բաղ  
կացած էր, որոնցմէ 1520 բեռը պարսկաստանի  
Ժուի (Թէմպէքի) էր 306 բեռ մորթ գոմէշի 2 բեռ  
ուտին . (չամ սազըրը), 18 բեռ խէժ (զամի), 432  
բեռ ղիտոր, 41 բեռ լեղակ Պենկալայի, 14 բեռ  
քրքում (զաֆրան) Պարսկաստանի, 4 բեռ եղեզն  
(զամըշ) գիր գրելու, 27 բեռ մետաքս Պարսկաս  
տանի, 1 բեռ նիղակ (մըզազ), 5 բեռ զանազան  
գեղարար (էզաներ), 145 բեռ Հնդկաստանի ոսկե  
թել ու մետաքսեայ կերպաս, 8 բեռ արմա (խուր  
մա) և 30 կապ մարգարիտ : Ես ամէն ապրանքնե  
րուն արժողութեան գումարը 6:295:100 դուռուշի  
կը համեմարնեմ » :

—Արեւիկա Պրեզիդենտը ըստա՞ծ երկրէն շոգեհաւը :

Քանի մը ժամանակ կայ , ապա խիստ երեւելի շոգեհաւը նաւին վրայ խօսեցանք , որն որ Պրիստօլի մէջ շինւեցաւ ու կը յուսացէի թէ մօտ օրերս ծովը կը ջնջընեն Լալթերդ իշխանին ներկայութեանը : Էրմայ արժան կը համարէինք անոր վրայօք նորէն մանրամասն տեղեկութիւններ տալ , որոնք անշուշտ մեր ուսումնասէր ընթերցողներուն հաճելի պիտի ըլլան :

Մ . Սմիթ ասանկ կըսէի խօսելու տախտակին տեղը երկաթ գործածելու վրայօք , նաւերուն շինութեանը համար : « Բիւք տարիք ունեցող մարդ մը կրնայ միտքը բերել առջի երկրիէն նաւը , որ 1815 ին շինւեցաւ : Կառավարութիւնը հիմայ հրաման ըրաւ երկու հատ երկրիէ մեծ Ֆրեյկապիներ շինելու , բայց հիմա կուան մեր ստորագրած նաւը , Լոյի տասպանէն ի վեր ինչեւն աս օրուան օրս շինուածներէն ամէնէն մեծն է » :

Բոլորը մէկ տեղ երկրիէն նաւ մը նոյն մեծութիւնը ունեցող տախտակէ նաւէ մը շատ թեթեւ է , ու ապրանքներու համար ալ աւելի տեղ կընայ ու նենալ : Մեծ նաւերու վրայ խօսելով շինութեան ծախքն ալ տախտակէ նաւերէն շատ պակաս կըլլայ : Լոյնայն նորոգութեանը ու նաւին կառավարութեանը համար եղած հարկաւոր ծախքը շատ քիչ է : Բիւքի երկու իրէք շոգեհաւերուն քանի մը տարուան մէջ նորոգութեանը համար միայն 1260 ֆունտը ծախք գնաց . իսկ տախտակէ նաւերուն 12-14 տարուան մէջ նորոգութեանը համար գացածը անոնց առջի արժողութեանը կը հասնի : Լոյնայն երկրիէն շոգեհաւ մը խորտակելու ըլլայ , անոր երկաթները տախտակներէն աւելի ստակ կըլլարէ : Լոյնայն խառնած տախտակէ նաւերը շատ վնասներ կը կրեն իրենց այլեայլ շարժումներով . բայց երկրիէն նաւերը որոնց դրօշ երէպը երկրիէն տախտակներով տափարակած է , ամենեւին վնաս մը չեն կրեր . ու տնոնց չենքըն այնքան հաստատ է որ ժայռերու վրայ զարկած ժամանակին խիստ քիչ կը վնասին : Թէպէտ առջի անգամը վախճուեցաւ երկաթին զօրութեանը համար կողմնացուցին վրայ , բայց ետքը հընարը գտան մագնիսով օժած սլաքին փոփոխութիւնը շտկելու խիստ յաջող կերպով մը :

Տախտակէ նաւերուն ցնցումը այնքան ստատիկ է , որ մեքենաները չեն կրնար հաստատ պահել նաւին տաշտը (թէքէն) առանց խորտակելու մեքենային տախտակով շինուած կողմը : Բայց ընդհակառակը երկրիէն նաւերուն մէջ մեքենաները նաւը կը զօրացնեն . կրակի կողմէ ալ երկրիէն նաւերը շատ ապահով են . ու միջերէն և ջուր առնելէն ազատ են :

Արեւիկա Պրեզիդենտը վեց կայմ ունի (սէրէն տիւրէյի) , ու ամէնքն ալ մեծէն ի զատ , նաւին յարկին (կէօվէրթէ) վրայ կրնան իջնալ : Մեքենաները մեծ զօրութիւն ունին , միողական գործին ալ պոռուտակ մըն է : Եւայրէ ի ծայր երկայնութիւնն է 320 անգղիական ոտնաչափ , ( 9753 մէտր ) , 3600 թօն 1 ) : Լայնութիւնն է վաթսուոն ոտք , որ ամէնէն մեծ պաւտերազմական նաւին լայնութենէն աւելի է : Եւրիսենիւրը (օճաք) ութ ոտք տրամագիծ ունի :

Չորս մեքենաները 1000 ձիու ուժ պիտի ունենան , ու անոնց հոյն ալ 24 հատ պիտի որ ըլլայ , ուր տեղ օրը 70-80 թօն ածուխ պիտի վառվի :

Ըստ շոգեհաւին բոլոր աշխատութիւնը Մ . Պրիւնէլ երիտասարդին վերակացութեան տակն է : Ըստ

մեծ նաւին շինութիւնը ուրիշներուն հետ բաղաւտելով այնքան սուղ չի պիտի ըլլայ : Հովին դիմացը եղած մակերևութին պղտիկութիւնէն կը գուշակւի որ խիստ արագընթացութիւն մը ունենալու է . կը կարծուի թէ մինչև հիմակ Լալթերդայէն Լոյնայն շոգեհաւով եղած ամէնէն կարճ ճամբորդութիւններէն իրէք կամ չորս օր ալ աւելի շուտ հասնելու է :

Ըստ գործը արհեստին խիստ զօրաւոր ճիւղն է ու երեւելի առևտրական գործառնութիւն մը , որուն յաջողութեանը համար սրտանց բարեմաղութիւն ընել արժան է :

Մ . Սմիթ ու Մ . Հոլանտ կը հաստատեն թէ երկրիէն նաւը տախտակէ նաւէն աւելի ապահով է կայմակին վաճառքէն , վասն զի երկարական հեղաշինութիւն ամէն կողմ տարածելով ու ցրուելով , կը կորսնցունէ իր զօրութիւնը : Ըստ ամենայնիւ կայմակէն պաշտպանող պրիւնձներ կայմերուն վրայ գըրւած են , ինչպէս որ ուրիշ նաւերը ունին : Լոյնայն թէ նաւերուն վրայ նեւուած թնդանօթներուն ինչ ներգործութիւն ունենալը գիտնալու համար փորձեր ընելով իմացան որ գնտակին ըրած ծակը գլխակ ու պարզ կըլլայ , որուն զոյգը տախտակէ նաւուն վրայ ըրած ծուռտեալ ծակէն շատ զիւրին է : Ըստ արտաքին կարգի նաւուն շինութիւնը հարկաւոր եղած կահկարասիքովը 2,268,000 ֆունտի պիտի հասնի :

## ԱՌԿԵՏՐԱԿԱՆ ԽԱՌԻՔԻ

### ԲՆԳՂԻՆ

Ի խմբուր , 2 Յուլիս :

Բամպակ : Կուզել ու գինիւր քիչ մը բարձրացան հասարակօրէն . Թէպէտ Բաւական ապրանք կայ բաղաւթի մէջ , բայց համեմատաբար քիչ ծախու կը հանեն : Ըստ շաքար 25,800 պալիւս ծախուեցաւ զանազան տեսակներէն , ու միայն 21,536 պալիւս է կաւ դուրսերէն :

### ԳՆԳՂԻՆ

Մարտիկա , 9 Յուլիս :

Բամպակ : Խիստ թուլ է ու քիչ գործառնութիւն կըլլայ . մանաւանդ Իզմիրու տեսակներուն աւնունը տուող չի կայ . միջակ տեսակ Սպարձան հաղիւ թէ 60 ֆունտի առնող գտնուի : Միայնալ Լահանգայ բամպակի նոր հունձը 2,500,000 պալիւս կը կարծուի :

Սուսամ : Հունդերէն ելած եղն գինիւր իջնալուն պատճառով , աս ապրանքն ալ խիստ թուլացաւ ու երևմունքը գինն ալ աւելի իջնալու է . աս օրվան արժողութիւնը 43 ֆունտ է հարուր քիլօկրամը :

Ձէթ : Ըստ շաքար քիչ մը կուզել ու բաւական ապրանք ծախուեցաւ . Իզմիրու պատրաստ ձէթը 107 3/4 ֆունտի զիւրավաճառ է էքթօլիթրան :

Միտաքս : Բիւք կայ ու գինիւր հաստատ են , Թէպէտ նոր փոփոխութիւն մը չեղաւ :

Սապոն : Բիւք մը թուլ է . աս շաքար 800 սընտուկի չափ դեղնագոյն սապոն ծախուեցաւ 36-39 1/2 ֆունտի յիսուն քիլօկրամը ըստ տեսակին :

Խաֆէ : Կուլ է . Բիւքի տեսակը 40 ֆունտի

ծախուեցաւ յիսուն քիլօկրամը . ու Լալթերդային 50 ֆունտի , երկուքն ալ հարուրին 10 վար իջեցուցնելով :

Լալթիս : Լոյնայնութեան մէջ է . ու 11 ֆունտ քի կէս քիլօկրամը դժուարաւ վաճառ է :

## ՏԱՆԿԱՍՏԱՆ

Օ. Ֆուլիս , 23 Յուլիս :

Քաղաքիս առևտուրները որ առաջուց ալ խիստ թուլ էին , հիմայ ևս առաւել անշարժութեան մէջ են ստակներուն արժողութեանց բարեկարգութեանը պատճառով . որն որ անշուշտ առջի բերանը մեծ դժուարութիւններ կը ստանաւ վաճառականներուն մէջ . բայց կը յուսանք թէ քիչ ատենի մէջ կաւտարեալ հաստատութիւն գտնալով աս նոր ու օգտուէտ սահմանադրութիւնը , առևտուրնիս շուտով յաջողակ փոփոխութիւն մը պիտի ընդունի , որն որ հասարակօրէն կը կարծուի թէ շատ ատեն ալ կըլլի մնայ . որովհետեւ ասկէ առաջ ստակներուն արժողութեանց անկարգութիւնները քիչ վնաս չէին պատճառուեր առևտուրներուն յաջողութեանը : Էմաիւհիւհիմայ ապրանքներու գիններուն վրայօք նշանակելու արժանի բան չունինք . որովհետեւ գրեթէ գործառնութիւն չեղաւ աս շաքար :

## ԾԱՆՈԹՈՒՄ

Տեղիւ օղու խանը կը բնակի վարժապետ մը որ մանկամարդկան ուսմանց , հայրի շինելու արհեստին , նաւարկութեան , երկրաչափութեան , փիլիսոփայութեան ու մեքենական գիտութեանց դաս կուտայ : Հայրի շինելու արհեստը մեծ շահ կը բերէ . ու մէկ մարդ մը խիստ շատ կրնայ շինել քիչ ատենի մէջ , գրեթէ օրը հազար հատ : Ըստ գործատուներ հաճատանի մէկ քաղքին մէջ ալ չի կայ , ու աս արհեստը մէկ ժամու մէջ կը տարվի . ով որ կը փափագի նէ կրնայ երթալ վերոյիշեալ վարպետին քովը , ալ աւելի տեղեկութիւններ ընդունելու համար :

## ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

Աս օրաթիւը շաբաթը անգամ մը կը տարվի . տարեկան արժողութեան գինը 120 դրուս է կամ իսկ (սիւլիս) ով որ ուզէ կրնայ ստորագրել :

- Իզմիր օրաթիւթեան տարարներ :
- Պօլիս Վոլիս խանը Հաֆաթէան Մարգիս աղային գրա :
- Պրուսա Բաղաւթէան Մաթթէու ու Գրիգոր աղայից մաղա :
- Ալեքսանդրիա Աղապանեան Կարապետ աղային մաղա :
- Իսթիւք Եղապարեանց Մ . Ալեքսան աղային գրատունը :
- Յոպոլէ Սրապիոնեան աղայ Յակոբին գրատունը :
- Թրեաու Ալեքիս Գրիգոր աղային գրատունը :
- Կարին Ղազարեանց Յարութիւն աղային մաղա :
- Անի Խասապեան Ղազար աղային տունը :
- Եւա Պրոքթեան աղայ եղարց մաղա :
- Պաղատու Ալեքիւր առաջին թարգման աղայ Խաչիկին տունը :
- Մարգարեան Ալեքիւրեան Պարոն Սիմէօնի վաճառատունը :
- Թիֆլիս Ռուսաց աստիճանաւոր Կարենեան պատուէր Յ . Կր Վարժապետին գրատունը :
- Դաւթ Եղիմիլեանեան Վարդանեանց աղայ Դաւթի տունը :
- Թեհրան Առաքելեանց Թադէոս Խանին բնակարանը :
- Սպահան Ալիբեկեանց աղայ Ալիբեկին վաճառատունը :
- Պոմպա Երզնկայի պարոնաց Աղապար օրդուց և ընկերաց վաճա :
- Կալկաթա պարոն Փ . Ա . Դիորքեանին գրատունը :
- Մարասա պարոնաց Սէթ և ընկերաց վաճառատունը :
- Սինկափոր ու Պաշաւիկ Երզնկայի պարոնաց Սէթ եղարց գրա :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՊԱՊՕԵԱՆ